

FRAN MILČINSKI

MUHOBORCI

Bird Publisher, 2012

O tej e-knjigi

Naslov izvirnika:

Muhoborci
Fran Milčinski

Fran Milčinski, 1912
Copyright © Bird Publisher, 2012

Založba:
Bird Publisher
DP, založništvo, d. o. o., Levčeva ulica 13, 1234 Mengeš

E-pošta: info@bird-publisher.com
www.bird-publisher.com

Za založbo: Damjan Plut
Oblikovanje: Grafiza

E-knjiga narejena: novembra 2012

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-7(0.034.2)

MILČINSKI, Fran, 1867-1932
Muhoborci [Elektronski vir] / Fran Milčinski. - El. knjiga. - Mengeš : Bird Publisher, 2012

Način dostopa (URL): <http://www.bird-publisher.com/>

ISBN 978-961-279-504-7 (pdf)
ISBN 978-961-279-505-4 (mobi)
ISBN 978-961-279-506-1 (ePub)

264224512

Avtorske pravice in licence

Vse pravice pridržane. Nobenega dela te knjige ni dovoljeno reproducirati, prenašati ali uporabljati v izvorniku ali v prevodu v kakršni koli obliki in s katero koli tehniko, elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali s katerim koli sistemom za shranjevanje, obdelavo in prenos podatkov brez pisnega dovoljenja založbe.

Ta e-knjiga je namenjena vaši osebni uporabi. Ni je dovoljeno prodajati naprej ali podariti drugim osebam.

Če bi želeli to e-knjigo podeliti z drugo osebo, prosimo kupite dodatni izvod te e-knjige vsaki osebi, kateri bi jo radi podarili.

Če berete to knjigo, a je niste kupili ali ni bila kupljena za vašo osebno uporabo, potem bi bilo dobro, da bi si kupili vaš lasten izvod te e-knjige. Zahvaljujemo se vam, ker upoštujete in spoštujete avtorsko delo vseh sodelujočih avtorjev in založbe.

Vsebina

Prvo poglavje: Starodavni Muhobor	6
Drugo poglavje: Zlati gradovi.....	9
Tretje poglavje: Luška gospoda.....	15
Četrto poglavje: Rodbinski posvet.....	19
Peto poglavje: Zarota	24
Šesto poglavje: Dva strokovnjaka	30
Sedmo poglavje: Najnovejše vesti.....	36
Osmo poglavje: Ubegla Rjavka.....	41
Deveto poglavje: V škripcih	47
Deseto poglavje: Poštni nabiralnik.....	53

Starodavni Muhobor

Ni ga izlepa trga na Slovenskem bolj prebujenega, kakor je Muhobor.

Celo svojega brivca ima, gospoda Krunoslava Batiča: krasen človek, kadar tako v čaru smelih svojih brk in podjetne svoje frizure sloni v durih brivnice in ga obseva zahajajoče sonce, pri nogah pa mu važno sedi slikoviti koder Hedervary! – Hedervary spada k obrtu: njegova potrpežljiva glava služi že leta in leta ukaželjnim Batičevim vajencem kot vežbališče višjega lasoslovja in tako se kaže Hedervary vsak dan po drugačnem prelestnem vzorcu friziran in onduliran zavistnim očem trških gospodičen.

Ali Batič in Hedervary nista vse!

Muhobor ima tudi mlekarno in ima dve stranki: ena je za mlekarno, druga, ki jo ne ve se iz kakih vzrokov zmerjajo liberalno, je zoper mlekarno. Zadnji čas sili še tretja stranka na dan: pristaši so ji mladi ljudje, ki se hrupno pozdravljajo: »Na zdar!« – pozimi nosijo polhovke, njih ostali program pa je še tajen; sklad zbirajo za skupne večerje in njih disciplina je vzorna. Pa to ni posebno važno!

Ali koliko je drugih, resnično znamenitih znamenitosti v Muhoboru!

Vzemimo le požarno brambo! Načelnik ji je mizar Rapè: najlepšo ima čelado, najboljši meč izmed vseh vrlih gasilcev, kar jih je v deželni zvezi. Pa tudi hlače njegove so vredne, da se omenijo: skoraj za ped je široka zlata porta, ki jih krasi ob boku od vrha do tal.

In potem cestna razsvetljava: tudi z njo se ponaša Muhobor! Petrolejska je sicer in gori le v nočeh, ko pratika ne kaže meseca, ali – tukaj je in vredna, da se omeni. Kadar v pratiki sveti luna, razsvetljava ne nažgo in naj je noč še tako temna. V takih temnih nočeh si pomagajo tržani z ročnimi svetilkami, da najdejo skozi vijugaste in bregovite, z drvmi, vozmi in drugo šaro zastavljene ulice v gostilno in zopet domov. Saj stvar bi se dala z majhnimi stroški preurediti tako, da bi za razsvetljava ne bil merodajen mesec v pratiki, ampak oni na nebu. Ali Muhoborci niso le prebujeni, Muhoborci so tudi zavedni; oprezno čuvajo svoje pravice in nič kaj radi ne opuščajo starih, častitljivih običajev.

Tako so si ohranili še marsikako dragoceno svetinjo izza dobe pradedov. Npr. praženje snega. Ko prične toplejše sonce oznanjati bližajočo se vigred, tačas grede Muhoborci in razkopljejo in postrgajo po tesnih osojnih ulicah, iz temnih kotov in iz mrzlih dvorišč stari umazani sneg in led in ga zvozijo na glavni trg. Tam ga lepo in rahlo razlože po sto let starem tlaku iz okroglih kamnov, kakor se razloži lan po tratini, da je deležen koristne sončne gorkote.

Tako pražijo sneg. Lahko bi ga z isto potjo in z manjšim delom odkidali kar v Žabji potok, ki čisto pri rokah teče tik ob glavnem trgu, ali praženje snega je že prastara navada in če bi kdo vstal zoper njo, nemara bi padli po njem, kakor da jim skruni sveto vero očetov. Taki so Muhoborci!

Samoraslost se jim pozna tudi v jeziku. Naglašajo, kakor da bi se kregali. In lepe, krepke izraze imajo. Nogam pravijo »bedresa«, prstom »parklji«, lasem »griva«. Dekle je »zijala«, obleko imenujejo »cunje«. »Naša zijala ima nove cunje«, pomeni torej, da ima tista gospodična novo toaleta. Dečki se kličejo »betice«; kadar pa žena govori o svojem možu, mu spoštljivo reče »naš človek«.

Ob posebno svečanih prilikah jedo koštruna v omaki. – Vobče so pošteni, krotki ljudje. Tudi revnejši del trškega prebivalstva greši redkokdaj zoper postave; tu pa tam se zmakne kaka zeljnata glava ali kak dežnik – to je vse! In pa zmerjajo se radi.

Zmerjanje je njih najslabša stran. Prišlo jim je v navado in spada v način njih govornice. Namesto »prijatelj« in »boter« si reko »kmetavz« (ponosni so, da so tržani) in »mulec«; pa si drug drugemu nič ne zamerijo. Le pozimi se žene graščinskih gozdnih delavcev rade tožarijo. Zobotrebce izdelujejo – »klince«, kakor jim pravijo; vsa družina jih dela – od petletnega frkolina naprej – dan na dan, od zore v pozno noč, zvečer po več družin vkupe pri eni luči. Ko se pa dodobra nasedé in jih bolé od sedenja že vse kosti, si vmes kak dan naredo praznik, in da jim ne mine brez zaslužka, gredo in se tožijo – čim več prič, tem bolje! Kar jim potem sodnija izplača pričnin, si lepo po bratovsko razdele med sabo. Tožene razžalitve si seveda tik pred sodbo drug drugemu odpuste, da ni nič kazni; le priče morajo biti zaslišane in – plačane, za to jim gre. Sodnik v Lučah ni slep in vidi, kam pes leti, pa si misli: »Reveži so!« in jim z odprto roko nagraja »pot in zamudo«. Zakaj pa ne! Saj gre iz državne blagajne in je tako silno prijetno blag biti in dobrodelen – iz tujega žepa!

Muhobor stoji na zgodovinskih tleh.

Okoli leta 33 pred našim štetjem je bil tod nekod ranjen slavni rimski triumvir Octavianus, poznejši cesar Augustus: oster kamen mu je bil priletel v nogo ali, kakor pravijo Muhoborci, v »bedresa«. V lučanju kamenja so se že od nekdaj odlikovali paglavci muhoborski. Oziroma Muhoborski z velikim »M«. Ne vem, kako bo pravilneje. Ta profesor uči tako, oni tako, častivredna rodoljuba sta obadva, človek se ne bi rad zameril ne temu ne onemu in zato je položaj pisatelju zelo mučen. Ako bi se smelo častivrednima rodoljuboma svetovati: zedinita naj se in žreb naj odloči! Srce nam ne bo izkrvavelo, naj zmaga mala začetnica ali velika, le da bo mir! Časi so slabi, za kruh gre trda, draginja je taka, da jajce stane 12 vinarjev – skoraj bi kazalo človeku, da postane kura in leže jajca – pa se ukvarjaj s pravopisom, vsake kvatre novim, kakor da ni drugih skrbi! Zato se naj učena gospoda poravnata in zedinita! Pa kaj, ko se ne bosta! Prazen je up, ker sta Slovenca in po vrhu še profesorja; trda, neizprosna, jeklena! ...

Torej muhoborski ali Muhoborski paglavci si laste slavo, da so njih mokronosi predniki cesarju Avgustu zalučali kamen v koleno. Na to njih junaštvo spominja v Muhoboru gostilna z napisom: »Pri šepavem Rimljanu«. Pripomniti pa je, da si prisvajajo isti zgodovinski dogodek tudi sosedne Luče, sklicujoč se na svoje ime, in tudi v Lučah se šopiri na gostilni za sodnijo izzivajoči napis: »Pri pravem šepavem Rimljanu«; praga te gostilne ne prestopi noben zaveden Muhoborec.

Leta 1584 so blizu do sem pridirjali Turki. Podjetni Muhoborci so jim skrivaj poslali odposlanstvo s povabilom, naj jim pridejo zapaliti hiše, ki so jih bili pravkar visoko nad vrednost zavarovali. Tako pripovedujejo Lučani. Ogorčeni Muhoborci pa isto trde o Lučanih.

16. avgusta 1713 je v Muhoboru uradoval glasoviti kriminalni komisar Boštjan Repar in je v smrt na vešalih obsodil razvpito čarovnico Jerečko, ki se je pečala zlasti z izdelovanjem toče in krvavega dežja, pa je bila tudi drugim skritim umetnostnim kos. Ker Muhoborci niso imeli svojih vešal, so ponje pisali v Luče. Nevoščljivi Lučani pa, od nekdaj sovražni Muhoborcem, so jim oholo zavrnilo prošnjo, češ vešala smo si napravili zase, za svoje otroke in za otrok otroke, ne pa za vas Muhoborce. Ta odgovor je sila razkačil ves Muhobor, ne izvzemivši Jerečko, ki je bila navzlic svojim kočljivim posebnostim vendar vneta Muhoborka. In kaj je storila Jerečka? Poslala je nad Lučane točo, debelo kakor kurja jajca; ves bob jim je potolkla in so Lučani tisto zimo živeli zgolj ob zmletih smrečjih storžih. V zahvalo za ta poraz kletega sovraga so Muhoborci Jerečko oprostili železja in ječe in Jerečka je šla in se je na stara leta močno poboljšala in je Muhoboru še mnogo koristila z zagovarjanjem urokov in odganjanjem čarovnic od krav.

Tudi usodepolno leto 1848 ni šlo brez dogodka mimo Muhobora. Tega leta je Kovačkova krava vrgla teleta s tremi glavami. Tele je zdaj v muzeju in Muhoborci ga kaj radi hodijo gledat, češ naše je!

Leta 1876 je izbruhnil v Muhoboru ljut verski boj; župniku so ustavili bero, k maši in k svetim zakramentom so hodili v sosedno faro in niti blaženstva polnim besedam škofjega poslanca se ni posrečilo, zravnati globoki razdor. Povod homatijam je bil sv. Pankracij, ki ga je župnik na svojo roko, ne zaslišavši mož in kar na tihem premeknil iz glavnega oltarja v stranskega, kjer je stal v mračnem kotu kakor kak siromašen osebenjek in nadležen pritepenec, on, sv. Pankracij, ki je vsa leta, odkar stoji cerkev, zvesto branil faro toče in črva. Pet let je trajal verski boj, preden je zmagal sv. Pankracij in z glorijsko se vrnil na svoj stari prostor.

Leta 1903 je bil za župana izvoljen gospod Božidar Kajca, posestnik in štacunar, mejnik lepše dobe in začetnik nezaslišane prebude v Muhoboru. Ko je on bil župan, se je na novo prebelila šola, postavil se je gasilni dom, vsadila se spominska lipa. Za njegovega županovanja je bilo, ko se je ustanovilo Olepševalno društvo, važno društvo, ki je koj v prvem letu svojega delovanja postavilo lično klop pod prej omenjeno spominsko lipo. Kakor v zeleni lopi se je sedelo na tej klopi. Prišel je v Muhobor učenjak – ponočne metulje je lovil na med in luč, stanoval je v gradu, od daleč je bil, tri dele sveta je že videl – pa je rekel, da nikoder še ni naletel na tako orjaške koprive, kakor so se košatile okoli te klopi in se prijazno zgrinjale nadnjo. In ko je postavilo to klop, Olepševalno društvo ni zadremalo na svojem uspehu, ampak, rastoč v svojih ciljih, le podvojilo svojo vnemo in soglasno in ob velikem navdušenju storilo načelni sklep, da se zgradi lična vremenska hišica, ki bo v kras in ponos vsemu trgu; izvršitev tega sklepa pa se je začasno odložila. Muhobor je imel namreč občinskega slugo, ta občinski sluga je imel ženo, ta žena je imela na desni nogi otiščance, ki so jo k slabemu vremenu čuda skeleli, in kadar so jo skeleli, je mož vedel, da je treba vzeti dežni plašček, in kadar so ga takega videli tržani, so rekli: »Dež bo, občinski hlapec ima plašček!« in niso za svoje vsakdanje potrebe kar nič pogrešali vremenske hišice. Zato so s takim navdušenjem sklenjeno zgradbo vremenske hišice lahko z mimo vestjo začasno odložili, zlasti – ker denarja zanjo itak niso imeli.

Tak je bil torej Muhobor, taka njegova slavna zgodovina, taka njegova zgledna sedanost. Vse je bilo v najlepšem, slehernega pravnega rodoljuba z iskrenim veseljem navdajajočem redu. Le ene same stvari je nedostajalo Muhoboru, da ni stal na vrhuncu: sodnije, te ni bilo v Muhoboru!

Zlati gradovi

Muhoborci sami se niti zavedali niso, da jim manjka sodnije. Kadar so imeli kaj opravila s pravico, so pač šli v poldrugo uro oddaljene Luče, kjer je stolovala okrajna sodnija: tako je bilo vsa leta in nikomur ni niti od daleč prihajalo na misel, da bi sploh bilo lahko drugače.

Oči jim je odprl šele veleučeni odvetnik dr. Franc Gad na volilnem shodu, ko se je prišel Muhoborcem predstaviti kot kandidat za državni zbor. Praznih rok, brez sleherne obljube, ni mogel priti mednje; železnice jim ni smel ponujati, kajti dober del Muhobora živi ob vožnji lesa iz graščinskih gozdov na štiri ure oddaljeno postajo, in kdor bi jim govoril o železnici, tega bi nagnali, ako ni drugače, tudi s kamni kakor blagopokojnega cesarja Avgusta. – Pa se je spomnil pretkani kandidat na sodnijo – in tu se pričena ta povest.

»Vrli možje iz Muhobora,« je grmel, »jasno je kakor beli dan, da vam gre v vaš prijazni, tako vzorno se prebujajoči trg sodnija. Ali ste, vprašam, kaj slabši, kakor so Lučani, ali ni kraj tukaj lepši, zrak čistejši, dobrega ljudstva značaj kremenitejši?«

»Tako je, bogami!« se je začul Krunoslava Batiča glas in množica je za njim ponovila: »Tako je!«

»In pomislite, častiti gospodje volivci, kak dobiček bi prinašala sodnija vašemu starodavnemu trgu! S sodnijo hkrati dobite sem davkarijo in notarja. Koliko se vam le potov prihrani in stroškov! Pa ne le to! Uradništvu boste za drago ceno oddajali stanovanja, ki vam zdaj stoje prazna in brez haska in lep skupiček boste dobivali za živila, za drva, za vse: saj uradnik mora vsako sleherno reč kupiti in plačati. Marsikaj, kar vam zdaj zgornje na poljih, na vrtovih, v kletih, vam vrže potem čisti dobiček. In vsi stranski ljudje iz okolice, ki bodo imeli opravka tukaj na sodniji, na davkariji, pri notarju, koliko vam bodo znašali denarja v vaše gostilne in štacune! – Veselilo me bo, ako se bom mogel, velečastiti gospodje volivci, v tem tako važnem vprašanju zavzeti za vas, z vsemi svojimi silami, z vsemi svojimi, lahko rečem, vplivnimi zvezami. Vaša stvar je, da me v to pooblastite s svojimi cenjenimi glasovi – in zmaga bo vaša, zmaga in uspeh!«

Muhoborci so poslušali in kar gorko jih je spreletavalo. Da, sodnije jim je treba! Ne enega ni bilo, kateremu sodnija ne bi obetala koristi, in donebesni živioklici, ki so zadoneli po prostornem županovem dvorišču, kjer se je vršil shod, so prihajali res iz srca.

Župan, ki je hkrati predsedoval shodu, je oberoč tresel gospodu kandidatu desnico, nagnil je glavo na levo, ganjen mu gledal v oči in se mu zahvaljeval: »Imenitno, imenitno, Bog vas živi!« in nagnil je glavo na desno, mu tresel roko, ga ganjeno gledal in vabil: »Boste šli z mano, gospod doktor, na majhen prigrizek, prosim. Imenitno, imenitno!«

Gospod Krunoslav Batič je sedel na zidu, v duhu je že bril vso novo gospodo, zariplega obraza je vpil: »Živio naš poslanec, živela sodnija!« in potem intoniral »Lepo našo domovino«, pa je moral umolkniti, ker ga je nekdo za noge potegnili z zida. Kajti s predsedniškega mesta je pravkar župan po navodilih gospoda kandidata zaključeval izbornu uspeli volilni shod in naznanjal, da bo zvečer prijateljski sestanek pri »Pikapolonici«, kamor vabi velecenjeni gospod bodoči državni poslanec vse vrle tržane, da se z njimi bliže seznanijo.

Zborovalci so se polagoma razhajali, da vnetih lic in žarečih oči razneso preveselo novico o sodniji po ulicah in hišah, in ker se sleherno navdušenje prej ali slej izpremeni v žejo, je obljubljena sodnija že isti dan pričela rositi svoj blagor na – krčmarje.

Župan je, vljudno nagibaje glavo z leve na desno in z desne na levo, krmaril svojega odličnega gosta čez stopnice v prvo nadstropje. Na hodniku pri durih sta že čakali okrogla gospa županja, šumeča v črni svili, od prijetnega razburjenja rdeča kakor rak, in sedemnajstletna edina hčerka Julka, ki je sramežljivo povešala oči, kakor se je bila naučila v samostanski šoli.

»Kakšna čast!« je hitela pozdravljati županja, »ne zamerite, da je pri nas vse tako preprosto, smo pač na deželi.«

»Krasno imate!« je zagotavljal kandidat, župan pa je vsem predstavljal: »Moja stara – tole je pa naša ‚Čopka‘; tak daj no, daj roko pa vsaj dober dan reci! Veste, ne zna govoriti, ima piko na jeziku!«

Julka, imenovana »Čopka«, ker je imela na čelu med bujnimi temnorjavimi lasmi majhen šopek sivih, je zardela, očitajoče je pogledala očeta, spodnjo ustnico je malce pomolila naprej – zamerljivo šobo so domači imenovali ta pojav, jokava šoba pa je bila, če je zgornja ustnica stopila v ospredje – zašepetala je: »Dober dan!« dala roko tujemu gostu, pa jo hitro zopet odtegnila, potem pa po prestani tej ceremoniji se globoko oddehnila. Bila je dobro, plaho dekletce. Zdelo se ji je, da bi bilo kaj lepo živeti, če bi ne bilo tujih ljudi na svetu, ki jo vsi tako kar po domače gledajo in hočejo, da se z njimi pogovarja o praznih vsakdanjih stvareh, ki je prav nič ne zanimajo. Edini, ki se je z njim lahko menila, je bil domači marogasti mucek: kadar je njega gladila v naročju, o, tačas ni imela pike na jeziku ...

Gospoda kandidata so srečno prisukali v sobo in ga posadili na mizo. Pred njim so stali štirje krožniki, drug na drugem: tako so jo pogodili mati županja za najimnitneje – in potem se je pričel »mali prigrizek«.

Troja juha: kurja, goveja in suha, namreč od suhega mesa; zafrana nič premalo v juhi. Potem troja obara, tudi koštrunova. Potem troja pečenka in troja solata. Potem še potica in trijet, ako nisem česa pozabil. Lep spored, bogat spored in mati županja tako prijazna! Kako gostoljubno je kopicila gostu gore vseh teh dobrot na krožnik!

Zastonj se je branil gospod kandidat.

»Salament,« je dejala, »zdaj morate ubogati, sicer vas ne volimo!«

Oče župan je točil in silil in trkal: »Na zdravje!« in »Bog živi!« in »Imenitno!«

Nehote se je vsiljevala tako sijajno pogoščenemu gospodu odvetniku misel – samemu se je smešna zdela – koliko bi mu vrgel naporni trud take gostije, če bi ga zaračunal po odvetniški tarifi:

Vpis kosila 30 vinarjev

Zaznamba vpisa 30 vinarjev

Posvet zaradi juhe 2 kroni

Sprejem juhe 30 vinarjev

Vpis sprejema 30 vinarjev

Opravim jed juhe 3 krone

Vpis opravila 30 vinarjev

Zaznamba vpisa 30 vinarjev

Odprava krožnika 20 vinarjev

Vpis odprave 30 vinarjev